

8. Типовая программа воспитания и обучения в детском саду / Под ред. Р.А.Курбатовой, Н.Н.Поддьякова. – М.: Просвещение, 1984. – 175 с.

Степанова Т.М.

**РЕФОРМИРОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПРЕДШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ В 80-Е ГГ. XX СТОЛЕТИЯ**

В статье дается анализ курса государства на реформирование в системе образования, анализ правительственных документов, направленных на изменение структуры общего среднего образования, на обучение детей в школе с 6 лет; на создание комплексов “школа – детский сад”. Анализируются программы для дошкольных учреждений в Украине, разработанные в 80-е годы XX ст. и направленные на подготовку детей к обучению в школе на этапе их предшкольного развития; дается сравнительный анализ программ первых классов школы и подготовительных групп детских садов относительно преемственности содержания обучения.

Ключевые слова: реформирование образования, предшкольное образование, программно-методические материалы, программа, содержание обучения, знания, умения.

Stepanova T.M.

**REFORM OF PRE AND PRIMARY EDUCATION IN 80-IES OF THE XX CENTURY
OF UKRAINE**

The article analyzes the course of the state to reform the education system, an analysis of government documents, aimed at changing the structure of secondary education, children's education at school from 6 years to create a complex “school – kindergarten.” The programs for pre-school institutions in Ukraine, developed in the 80 years of the twentieth century and aimed at preparing children for school during their preschool development, comparative analysis programs, first grade and kindergarten preparatory groups with respect to the continuity of learning content.

Key words: reform of education, preschool education, software and training materials, program, training content, know ledge and skills.

УДК 371.2(09) Андрієвського

Токуєва Н.В.

**ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ
СПАДЩИНІ М. АНДРІЄВСЬКОГО**

У статті розкриваються основні ідеї відомого українського педагога, директора Гадяцької середньої школи-інтернату імені Є.П. Кочергіна Полтавської обласної ради М. Андрієвського щодо становлення і розвитку самостійності вихованців загальноосвітніх закладів інтернатного типу в процесі трудової діяльності.

Ключові слова: загальноосвітня школа-інтернат, навчально-виховний процес, самостійність, трудова діяльність, продуктивна праця, суспільно корисна праця, самообслуговування.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність підготовки освічених, моральних, висококваліфікованих, конкурентноспроможних особистостей, здатних до самостійної трудової діяльності, творчої ініціативи, гнучкого ділового реагування і співробітництва, самостійного прийняття рішень. В основі формування активної, творчої спрямованості школярів у їхній трудовій діяльності (розумовій, продуктивній, самообслуговуючій, суспільно корисній тощо) лежить виховання самостійності. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити актуальність

дослідження категорії самостійності як інтегральної морально-вольової якості особистості та пошуку виховних резервів і ефективних шляхів її формування і розвитку.

Загальні психолого-педагогічні проблеми виховання самостійності школярів досліджувалися у різних напрямках: розвиток самостійності у різноманітних видах діяльності учнів загальноосвітніх шкіл (М. Брода, П. Виноградов, М. Дідора, І. Дідусь, Б. Кобзар, Н. Кухарев, І. Лернер, В. Лозова, Н. Моцик, І. Паюл, Л. Піменова, З. Пономарьов, П. Ростовецька, А. Савченко, В. Сидоренко, М. Тименко, Г. Ткачук, В. Тюріна, Ю. Янотовська та ін.); визначення змісту, засобів і форм організації самостійної роботи учнів (Н. Бочкіна, М. Гарунов, М. Громцева, Л. Кувіко, М. Левківський, Т. Піддубська, Н. Рентюк, А. Усова, Н. Чиканцев, З. Шабаліна та ін.); виявлення психолого-педагогічних основ формування самостійності різновікових категорій учнів (В. Ареф'єв, Л. Божович, З. Гуріна, Н. Дмитрієва, О. Удіна, Е. Фарапонова, Г. Щукіна та ін.).

Важливу роль у процесі вдосконалення системи шкільної освіти, розвитку та збагаченні педагогічної думки відіграє навчально-виховна практика загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Оскільки інтернатні установи в першу чергу орієнтовані на повне забезпечення своїх вихованців, однією з найактуальніших проблем навчально-виховного процесу таких закладів є виховання самостійності учнів як першорядної умови всебічного розвитку особистості з метою їхньої майбутньої успішної адаптації в суспільстві.

Мета даної статті полягає в тому, щоб вивчити та проаналізувати ідеї відомого українського педагога, Героя Соціалістичної Праці, заслуженого вчителя України Михайла Костянтиновича Андрієвського (1922-1998 рр.) щодо виховання самостійності учнів загальноосвітніх інтернатних установ у різних видах трудової діяльності та визначення її можливостей в контексті досліджуваної проблеми. Упродовж 36 років (з 1962 р. по 1998 р.) М. Андрієвський працював директором Гадяцької середньої школи-інтернату імені Є.П. Кочергіна Полтавської обласної ради. У статтях, виступах, доповідях, у книзі "Прилучення до життя", написаній у співавторстві з заслуженим учителем Української РСР, завучем Гадяцької школи-інтернату В. Павелко, М. Андрієвський розробляв ідеї всебічного й гармонійного виховання особистості, розвитку її духовних, моральних, фізичних якостей, творчих здібностей, комплексного підходу до виховання суспільно-активного члену соціуму. Провідною думкою науково-практичних досліджень педагога була тема багатогранного виховного потенціалу дитячої праці.

Трудова діяльність школярів в умовах загальноосвітнього інтернатного закладу, на думку педагога, є саме тим видом людської діяльності, у процесі якого здійснюється формування особистісних якостей високого морального рівня. М. Андрієвський вважав, що в структурі трудового процесу закладені передумови для формування соціально активної, самостійної особистості. Цінність учнівської праці як творчої суспільно корисної діяльності М. Андрієвський вбачав у спрямуванні впливу праці на вирішення найважливіших виховних завдань: формування свідомості, самостійності, моралі й характеру, активної трудової позиції тощо [1: 48].

У зв'язку з цим ми ставимо такі завдання: визначити й охарактеризувати теоретичні основи ідей М. Андрієвського щодо змісту, засобів і методів виховання самостійності учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, показати його новаторський підхід і практичне вирішення даної проблеми у навчально-виховному процесі Гадяцької загальноосвітньої школи-інтернату.

Вихідні концептуальні положення щодо функціонування та організації навчально-виховної діяльності загальноосвітніх інтернатних установ запропоновано в Конституції України, у Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", у Національній програмі "Освіта (Україна ХХІ століття)", у "Положенні про загальноосвітній навчальний заклад", у "Положенні про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування", у "Положенні про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат", інших нормативно-правових документах.

Дослідженню різних аспектів виховання школярів в умовах загальноосвітніх інтернатних закладів, підготовки їх до самостійної трудової діяльності прямо чи опосередковано присвячували свої наукові праці А. Аблятипов, А. Бондар, В. Вінс, С. Воронова, Ю. Грицай, В. Демиденко, О. Дорогіна, І. Єременко, О. Ігнатова, Б. Кобзар, В. Марущак, Б. Мельниченко, А. Наточій, Н. Огренич, В. Покась, В. Покиданов, Є. Постовойтов, В. Пушкар, А. Рацул, В. Семенюк, В. Слюсаренко, Л. Токарук, К. Чертова, В. Яковлева, М. Ярмаченко та ін. Цікавим для нашого дослідження є наукова робота О. Голуб “Виховання самостійності учнів молодшого шкільного віку шкіл-інтернатів для дітей-сиріт у позаурочній діяльності” (2004 р.), у якій визначено основні психолого-педагогічні умови ефективного формування самостійності учнів початкових класів шкіл-інтернатів.

За визначенням багатьох науковців, які досліджували різні аспекти навчання й виховання учнів шкіл-інтернатів, характерні якості вихованців загальноосвітніх закладів інтернатного типу (відсутність навичок самостійної поведінки, невпевненість, комплекс неповноцінності, почуття соціальної відчуженості, недостатній прояв позитивних соціально-рольових орієнтирів, підвищена агресивність, нехтування собою як особистістю, певна педагогічна занедбаність з ускладненою соціальною адаптацією або девіантним чи деліквентним характером поведінки) обумовлені також і деякою ізольованістю вихованців інтернату в межах одного простору, повною або частковою втратою родинних зв'язків, обмеженістю і регламентованістю їхніх контактів із зовні, необхідністю раціональної побутової організації життєдіяльності. Отже, проблеми формування активної життєвої позиції, виховання самостійності учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів у продуктивному й суспільно корисному трудовому процесі є, на нашу думку, найважливішим і найефективнішим засобом їх підготовки до майбутнього життя і трудової діяльності.

Розробляючи засоби й методи виховання самостійності, М. Андрієвський враховував загальні закономірності та специфічні особливості формування основних компонентів трудової діяльності, їхню складну психологічну структуру. За умов організації учнівської праці за традиційною методикою вихованці школи-інтернату повинні лише запам'ятовувати й відтворювати різноманітні операції з конкретного виду навчальної, дослідницької, самообслуговуючої, продуктивної чи суспільно корисної діяльності, чітко не усвідомлюючи способів дій і не визначаючи ознак, за допомогою яких можна оцінювати кінцевий результат.

Важливим є, на думку М. Андрієвського, перед виконанням самостійної дії здійснення таких розумових операцій як попереднє планування й орієнтування в завданні, аналіз умов досягнення кінцевої мети діяльності, активний вибір раціональних способів виконання завдання та прийомів роботи, прогнозування результатів своїх дій, вияв ініціативи, настирливості, творчого підходу. Необхідною умовою успішного формування вмінь планування, самоконтролю й самооцінки, їх закріплення й автоматизації є раціональне поєднання вербальних та наочно-практичних методів. Ефективність виховання самостійності учнів у трудовій діяльності безпосередньо залежить і від цілеспрямованого послідовного ускладнення трудових процесів, поступового розширення сфери трудової діяльності, що стимулює вихованців інтернату до самостійного прояву своїх здібностей та можливостей [1: 41-44].

Виховання самостійності у трудовій діяльності, за М. Андрієвським, забезпечується поступовим формуванням певних умов: психологічної готовності особистості до трудового процесу, наявності бажання сумлінно й відповідально працювати, усвідомлення соціальної значущості праці як обов'язку й духовної потреби, виявлення ініціативи й творчого підходу до вирішення трудових завдань. Але процес праці педагог розглядав не лише як предметно-практичну діяльність, яка надає певний виробничий досвід, розвиток практичного мислення, працьовитості й свідомості, а й спілкування суб'єкта діяльності в різних дитячих трудових об'єднаннях, де праця носить, як правило, колективний характер. М. Андрієвський вказував на необхідність включення школяра в широку та складну систему виробничих, моральних та інших стосунків (співпрацювати з іншими учнями, підкорятися вимогам керівника,

відповідати за результати не лише своєї праці, а й інших, виявляти наполегливість у доведенні справи до кінця), що сприяє формуванню й удосконаленню моральних переконань, підвищує активність, свідомість, критичність та адекватність самооцінки, збагачує емоційно-вольові сфери школярів [2: 2-3].

Аналіз педагогічної спадщини М. Андрієвського показує, що педагог убачав велику виховну роль праці у справі формування самостійності учнів школи-інтернату в правильно організованій системі самообслуговування, самопідготовки, учнівських виробничих комплексних або спеціалізованих бригад, ланок учнів та інших трудових об'єднань; у створенні “Лабораторії НОП (наукової організації праці)” та діяльності учнів-“консультантів” і учнів-“асистентів”; у роботі учнівського самоврядування; у дослідницькій, краєзнавчо-пошуковій роботі, у збереженні й продовженні шкільних традицій тощо.

Так, у 1975-1976 навчальному році в Гадяцькій школі-інтернаті учнями 9-го класу та їхнім вихователем і вчителями була організована “Лабораторія НОП” (наукової організації праці). Вивчаючи спеціальну літературу, використовуючи допомогу вчителів-предметників і листуючись з науковцями, школярі підготували науково обґрунтовані розробки з практичними порадами й рекомендаціями щодо методів вивчення окремих предметів, організації самопідготовки, самоосвіти, самовиховання тощо. М. Андрієвський у книзі “Прилучення до життя” писав: “Від традиційних учительських порад: як краще готувати уроки з того чи іншого предмету, краще запам'ятовувати матеріал, працювати над книгою тощо – ми перейшли до безпосередньої участі самих вихованців-старшокласників у творенні методики наукової організації праці і не помилилися. Питання оволодіння сучасними прийомами навчання захопило учнів і, разом із конкретним результатом роботи, значно збагатило їх самих” [1: 40].

Розвитку самостійності, соціальної відповідальності сприяла й організації роботи учнів-“консультантів” і учнів-“асистентів”, які, ґрунтовно проконсультовані вчителем, приходили на допомогу слабшим учням у години самопідготовки або допомагали вчителю під час уроку. Робота “консультантів” як найздібніших учнів полягала в наданні консультацій однокласникам при підготовці домашніх завдань, у контролі за виконанням письмових завдань чи самостійних робіт на уроці, “асистенти” забезпечували роботу технічних навчальних засобів під час практичних або лабораторних робіт тощо. Незаперечною керівної ролі вчителя у навчальному процесі, М. Андрієвський зазначав, що “учнівський колектив і його актив – невичерпне живильне джерело творчого начала педагогічного процесу, вірний і надійний союзник педколективу у боротьбі за глибокі й міцні знання учнів. Прилучити якомога більше школярів до діяльності по забезпеченню високої успішності, навчити виступати у ролі вчителя – в цьому наш колектив вбачає чималі потенційні можливості успіху” [1: 34]. Ці заходи створювали умови не лише для професійного самовизначення школярів, а й для самореалізації учнів як суб'єктів трудової діяльності.

Процес виховання самостійності, як вказував М. Андрієвський, є системою збудованих педагогом виховних дій, ефективність яких можлива лише за умов організації гуманістично-орієнтованої взаємодії (“вихованець – вихователь” та “вихованець – виховна група”); розвитку у школярів стійкої внутрішньої позиції; формування життєвої компетенції як засобу їх підготовки до самостійної життєдіяльності. Створення педагогічних умов для реалізації ідей щодо виховання самостійності в умовах інтернатного закладу можливе лише через особистість педагога, для якого зміст навчально-виховного процесу полягає у психолого-педагогічному супроводі дитини, направленому на організацію допомоги в його складному, деколи й драматичному самотворенні [3: 3]. Важливими, на думку М. Андрієвського, є такі прийоми стимулювання педагогами самостійності дитини як заохочення, емоційна підтримка, висловлювання довіри її можливостям, схвалення намагань і вдалих спроб. М. Андрієвський писав: “Ми розуміємо, що причина безініціативності, пасивності підлітка найчастіше криється не в небажанні, а у невмінні виявити себе. Кому ж, як не нам, педагогам, допомогти у цьому вихованцю?.. Адже інтернат – велика родина, і ми

прагнемо, щоб діти не були позбавлені тепла і затишку, максимально наближеного до атмосфери хорошої сім'ї” [1: 73].

Важливим пріоритетом зазначеної проблеми є орієнтація на формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності вихованців шкіл-інтернатів. Самостійність учнів у навчальній роботі – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, уміннями і навичками. Часто і правильно застосовані різні види розумової роботи розвивають довольну увагу дітей, виробляють у них здатність міркувати, запобігають формалізму в засвоєнні знань і взагалі формують самостійність як рису характеру. М. Андрієвський вказував, що найважливішим напрямом роботи педагогічного колективу Гадяцької школи-інтернату є саме формування системи “таких засобів і методів, які розвивають і заохочують розумову діяльність, прищеплюють учню уміння аналізувати, мислити, зіставляти й самостійно робити висновки” [4: 2]. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійної роботи у навчальній діяльності, сприяє виробленню в учнів розуміння зв'язку з життєвими реаліями. У книзі “Прилучення до життя” М. Андрієвський писав: “Закони фізики, хімії, біології в промисловості і сільському господарстві реалізуються через працю людей. Домогтися того, щоб учні усвідомили ці істини, – одне з найважливіших завдань педагога” [1: 39]. Саме це, на думку педагога, не лише дає уявлення про реальні життєві реалії, а й сприяє розвитку пізнавальної самостійності, яка виявляється в потребі й умінні учнів самостійно мислити; у формуванні критичності розуму школяра та здатності висловлювати свою думку незалежно від суджень інших; у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, завдання і виконувати їх без сторонньої допомоги.

Особливе місце у визначенні виховної ролі різних видів трудової діяльності в процесі виховання самостійності школярів в умовах школи-інтернату відводиться М. Андрієвським самообслуговуванню, яке пов'язане з повсякденною життєдіяльністю учнів, до якої вони, враховуючи вікові особливості, фізичний і психічний розвиток дитини, відповідно до вимог гігієни й охорони здоров'я, залучаються обов'язково, незалежно від віку, особистих уподобань чи напрямів професійної підготовки: особиста гігієна, прибирання приміщень і подвір'я, догляд за зеленими насадженнями, городиною, садком, робота на шкільній тваринницькій фермі та у теплиці, у майстернях, на кухні. Багато моментів самообслуговування надавало вихованцям нові вміння і навички, певний досвід трудової діяльності; прививало звичку самостійно працювати, приймати рішення, переборювати труднощі; виховувало почуття відповідальності за доручену справу, турботу про колектив, бережливе ставлення до державного майна, повагу до людей праці; розширювало кругозір; допомагало у соціально-трудова і соціально-побутовій адаптації та реабілітації [5: 15-16]. М. Андрієвський писав: “Саме життя вимагає продуманої організації самообслуговування, участі дітей в упорядкуванні території, роботі в підсобному господарстві тощо. Однак, окрім цих ближніх, суто практичних цілей, нас не може не хвилювати дальня кінцева мета трудового виховання – прилучення сьгоднішніх школярів до самостійного життя” [1: 40-41].

Необхідно зазначити, що навчально-виховний процес у Гадяцькій загальноосвітній школі-інтернаті у 1962-1998 рр. характеризувався самостійною реальною навчально-трудова діяльністю вихованців у шкільних майстернях для обробки дерева і металу та зі швацької справи, на навчально-дослідних ділянках, на шкільній тваринницькій фермі, у теплиці, розаріумі, у шкільному садку, на пришкільній території та у місті, у підшефних колгоспах і радгоспах. У позаурочний час вихованці школи-інтернату займалися виготовленням наочних засобів для навчальних кабінетів, побутових знарядь, меблів; пошиттям і ремонтом одягу; благоустроєм шкільної будівлі, гуртожитку, спортивного комплексу, шкільного подвір'я, пришкільної території; збиранням металобрухту; прибиранням та озелененням вулиць міста, міського парку Слави та могил воїнів, загиблих у Великій Вітчизняній війні [6: 36-41].

Як бачимо, виховна роль різних видів трудової діяльності у формуванні самостійності учнів, забезпечувалася наявністю певних умов: трудова діяльність повинна бути посиленою,

кількісно нормована і регламентована у часі; праця повинна бути цікавою, захоплюючою для школяра та мати пізнавальний характер; поєднання різних видів трудової діяльності допомагає у розкритті природних нахилів дитини, а в старшому віці – у свідомому виборі професії; трудовий процес необхідно завершувати різного типу заохоченнями (моральне стимулювання, матеріальне забезпечення тощо). Різностороння трудова діяльність, залучення школярів до продуктивної суспільно корисної праці, орієнтованою на реальний суспільно значимий кінцевий продукт, нерозривно пов'язана з навчанням, стала незамінним педагогічним засобом виховання самостійності учнів у Гадяцькій школі-інтернаті.

Різні аспекти проблеми виховання самостійності знайшли своє відображення в історії педагогічної думки та набувають особливої актуальності і розробляються у багатьох напрямках на сучасному етапі розвитку освітнього простору. Вивчення доробку М. Андрієвського дає можливість проаналізувати психолого-педагогічні умови та засоби виховання самостійності учнів загальноосвітніх інтернатних установ у трудовій діяльності та використати їх для отримання об'єктивної оцінки діяльності загальноосвітніх шкіл-інтернатів певного періоду в історико-педагогічній науці; для подальшого забезпечення інноваційних процесів в освіті; розширення можливостей навчальних закладів у виборі змісту, форм, методів і засобів навчання й виховання; застосування творчого потенціалу новаторських ідей педагога для здійснення важливої вимоги, яка є актуальною і на сучасному етапі розвитку освітньо-виховної системи, – формування всебічно розвинутої особистості, здатної до самостійної трудової життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрієвський М.К., Павелко В.В. Прилучення до життя / М.К. Андрієвський, В.В. Павелко. – К.: Політвидав України, 1979. – 102 с.
2. Антоненко С. Завтрашня радість / С. Антоненко // Молодь України. – 1978. – № 196. – С. 2-3.
3. Андрієвський М.К. Вчитель – то сама правда. / М.К. Андрієвський // Радянська освіта. – 1979. – № 61. – С. 3.
4. Андриевский М.К. Большая родня. Раздумья о школе-интернате / М.К. Андриевский // Правда Украины. – 1971. – № 253. – С. 2.
5. Андрієвський М.К. Право на освіту / М.К. Андрієвський // Радянська школа. – 1977. – № 12. – С. 14-16.
6. Беседа В.М., Галушка Н.А., Кущенко А.Л., Беседа О.Г. Історія Гадяцької школи-інтернату / В.М. Беседа, Н.А. Галушка, А.Л. Кущенко, О.Г. Беседа. – Гадяч: Вид-во “Гадяч”, 2008. – 136 с.

Токуева Н.В.

ВОСПИТАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ТРУДОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ-ИНТЕРНАТОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ М. АНДРИЕВСКОГО

В статье раскрываются основные идеи известного украинского педагога, директора Гадячской средней школы-интерната имени Е.П. Кочергина Полтавского областного совета М. Андриевского относительно становления и развития самостоятельности воспитанников общеобразовательных учреждений интернатного типа в процессе трудовой деятельности.

Ключевые слова: общеобразовательная школа-интернат, учебно-воспитательный процесс, самостоятельность, трудовая деятельность, продуктивный труд, общественно полезный труд, самообслуживание.

Tokuyeva N. V.

FOSTERING INDEPENDENCE DURING THE PROCESS OF LABOUR ACTIVITY OF THE SCHOOLCHILDREN OF BOARDING SCHOOLS IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF M. ANDRIYEVSKYI

The article describes the basic ideas of the famous Poltava educator, the headmaster of Gadyach secondary boarding school named after E.P. Kochergin of Poltava Regional Council

M. Andriyevskiyi regarding the formation and development of independence among the pupils of secondary boarding facilities during the labour activity process.

Key words: boarding school, educational process, independence, labour activity, productive labour, social useful work, independent living skills.

УДК 37(09)

Фещенко Г.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ПЕРЕПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ (20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті схарактеризовано організаційні форми перепідготовки вчителів до краєзнавчої роботи в школі у 20–30-х роках ХХ століття – курси, конференції, гуртки; розкрито організаційні аспекти створення курсів перепідготовки; обґрунтовано відмінність між курсами і гуртками; виявлено особливості проведення педагогічних конференцій; проаналізовано значення перепідготовки працівників освіти для роботи в новій школі.

Ключові слова: перепідготовка вчителів, краєзнавча робота, курси, конференції, гуртки, організаційні форми.

За сучасних умов перепідготовка вчителів є одним із важливих чинників розвитку системи освіти. Об'єктивний аналіз перепідготовки педагогічних працівників, безумовно, сприятиме її подальшому піднесенню. Тому сьогодні набуває актуальності вивчення і аналіз досвіду минулого з перепідготовки вчителів до краєзнавчої роботи в школі.

Проблемі перепідготовки педагогічних кадрів завжди надавалося великого значення у вітчизняній історико-педагогічній думці. Теоретичні та практичні питання перепідготовки працівників освіти до краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах України у 20–30-х роках ХХ століття розглядали такі дослідники минулого, як: В. Арнаутов, Т. Гарбуз, А. Готалов-Готліб, П. Духно, К. Лепілов, С. Лозинський, Н. Мірза-Авак'янц, Н. Морозова, В. Потапов, В. Семенов, А. Сухий та ін. Серед сучасних дослідників, які працюють над цією проблемою, – О. Бондаренко, Л. Войтова, М. Костриця, М. Крачило, В. Обозний, О. Тімець та ін. Ми ставимо за мету схарактеризувати організаційні форми перепідготовки вчителів до краєзнавчої роботи в школі в означений період.

Як свідчить аналіз, у 20–30-х роках ХХ століття виокремлювали три форми перепідготовки вчителів – курси, конференції та гуртки. Найпоширенішою формою були курси. До позитивних моментів їх проведення Н. Мірза-Авак'янц відносив: ознайомлення за короткий термін з нововведеннями в певній галузі знань та її досягненнями; прояв ініціативності та творчої активності вчителів; зацікавленість педагогічної громадськості тощо [8: 37–38].

На окружних конференціях працівників освіти, які відбувалися впродовж 1924 р., вчительство України ухвалило рішення організувати одномісячні окружні педагогічні курси на базі інститутів народної освіти. Курси скликалися двічі – у червні та серпні і проходили під гаслом: “Не стільки теорії, скільки практики, не стільки знання, скільки вміння й звичок” [11: 72]. Навчальні плани літніх курсів розроблялися професорсько-викладацьким складом інститутів і студентами спільно з учителями. Перед студентами ставилося завдання під час курсів ділитися набутими знаннями і вміннями із вчителями та переймати їхній педагогічний досвід. На курсах використовувалися різні форми роботи [3: 134; 12: 74–75].

Губернські короткотермінові курси проходили окремо в кожному регіоні, тому навчальні плани розроблялися губернiальними відділами освіти. Наприклад, навчальний план Київських губернiальних курсів з перепідготовки працівників освіти складався з чотирьох циклів: педагогічний, суспільно-політичний, українознавчий та виробничий.